

УДК 378.013.42.091.212

Н. В. Дудко

**ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНА ТВОРЧІСТЬ
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ»: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ
АСПЕКТ**

Стрімкий розвиток інформаційного соціуму, що глобалізується, призводить до неоднозначних змін сфери взаємодії соціальних суб'єктів (розрив соціальних зв'язків, маргіналізація певних категорій громадян, прояви деструктивних дій), що традиційно знаходиться в колі наукових інтересів соціальної педагогіки. Отже, актуалізується дослідження соціалізації різних соціальних груп, зокрема тих, хто стає провідником нових моделей просоціальної поведінки. Однією зі спільнот інтелектуально-творчого спрямування завжди було студентство, однак в сучасних умовах формування суспільства знань подальшого вивчення потребує його соціальне виховання, оскільки від рівня соціальної зрілості майбутніх фахівців різних галузей життєдіяльності залежить консолідація, інтеграція, активне функціонування соціуму. Провідним результатом соціально-виховного процесу є соціальна творчість як підґрунтя позитивних перетворень, реалізація продуктивної соціалізації студентської молоді. Однак, визначення цього наукового поняття та його практичне втілення потребує подальшого аналізу.

Поняття соціальної творчості розглядалось у роботах: Т. Базарової, Н. Белобородової, І. Іванова, В. Кондаурова, О. Лосева, В. Матвієвського, Р. Оуена, О. Пушкіна, Л. Сохань, В. Шинкарук, О. Шубіна, Н. Шульги; актуальність проблеми розвитку соціальної творчості вивчали І. Гайдукова, С. Єрмакова, Н. Максимовська, І. Фадєєва, Н. Царьова та ін. Соціалізацію студентської молоді досліджували О. Білик, С. Савченко, Є. Штифурак та ін. Проте, зважаючи на різні часові межі досліджень та сфери діяльності науковців, проблема теоретичного визначення поняття соціальної творчості студентської молоді в соціально-педагогічному аспекті існує і нині. Отже, метою публікації є уточнення поняття «соціальна творчість студентської молоді» на основі вже наявних трактувань з урахуванням сучасних соціокультурних умов.

Проблема творчості розглядається вченими різних галузей науки, зокрема філософії, культурології, педагогіки, психології та ін. Філософи І. Кант, Ф. Шелінг та ін. стверджують, що творчість властива не всій матерії, а тільки людині і суспільству. Лише взаємодія людини (як суб'єкта) і об'єкта призводить до змін та розвитку один одного та, як наслідок, створення нового. Результатом творчого процесу завжди є щось нове: нова ідея, нове знання, новий предмет матеріальної культури, нова якість особистості, нове прочитання вже відомого художнього твору і таке ін. [6]. Педагоги також погоджуються, що творчість – це

діяльність, що породжує щось нове, чого не існувало раніше, на основі реорганізації наявного досвіду і формування нових комбінацій знань, умінь, продуктів [1; 2]. Культуролог М. Бердяєв розглядає творчість як здатність людини з доступного в дійсності матеріалу творити нову реальність, що задовольняє різноманітні потреби людської життєдіяльності продуктів [3]. Отже аналіз сутності творчості дає зробити висновок, що вона не існує без творця – людини й суспільства, та спрямована на створення чогось нового.

Узагальнюючи результати досліджень (В. Андреева, Н. Анісімова, М. Бердяєва, І. Гайдукової, Б. Єрасова та ін.), звернемо увагу на трактування поняття «соціальна творчість» загалом. Наукові праці щодо аналізу та вивчення даної проблеми можна розділити на два періоди за історичним вектором дослідження соціальної творчості: перший – 1980-ті рр. ХХ ст. та другий – 2005-2015-ті рр., хоча свої витoki дослідження даного феномену простежуються й раніше (на початку ХХ ст.). По-перше, практична відсутність досліджень біля 25 років не сприяла усталенню цього терміну, однак, набувала більшої актуальності; по-друге, історичний та суспільний вплив на розвиток наукової думки щодо дослідження соціальної творчості потребував обґрунтування термінологічного базису в нових соціально-культурних умовах. Такий нелінійний та переривчастий характер досліджень і пояснює необхідність вдосконалення теоретичної та методологічної бази феномену соціальної творчості.

Спираючись на теоретичні здобутки дослідників, котрі започаткували вивчення соціальної творчості, зауважимо, що простежується взаємозв'язок понять соціальної творчості та праці (роботи). Це пов'язано, перш за все, з ідеологічними настановами тогочасного суспільства. Так Матвієвський В. вважає, що «робота (праця) і любов до роботи, яку ти виконуєш, є «формою апробації, експерименту, формою відтворення творчих сил» – джерелом соціальної творчості» [10, с. 34]. Таке визначення соціальної творчості поєднує в собі ознаки трудового і етичного виховання особистості, але при цьому саме фізична праця на користь суспільства, держави постає на перше місце. Тобто вважалось, що соціальна творчість є «верхівкою гори» соціально-виробничого середовища, де сумісна фізична праця не тільки згуртовує людей для формування сприятливих умов життєдіяльності, але й сприяє вдосконаленню та саморозвитку людини, як гідного члена суспільства. І в цьому є особливість соціальної творчості – вона виступає в якості одного зі специфічних, дієвих механізмів вдосконалення виробничої сфери та способу життя суспільства. Позитивний вплив механізму соціальної творчості проявляється у людей, які активно задіяні у сфері зайнятості, активної життєвої позиції і потреби в постійному самовдосконаленні [10, с. 59–60]. Завдання формування комфортного середовища для життєдіяльності та самовдосконалення особистості в процесі праці підтримувалась багатьма авторами наукових праць

середини 1980-тих рр. (В. Кондауров, Л. Сохань, В. Шинкарук, Н. Шульга та ін.). Зокрема В. Кондауров акцентує увагу на тому, що розвиток творчої сутності людини і подальше застосування цих навичок в роботі (праці) неможливо без пошуку «нових форм соціально перетворювальної діяльності» і «гармонійного розвитку кожного члена колективу, без прагнення до вдосконалення власної особистості» [10, с. 52–53].

Окрім розвитку та самовдосконалення особистості, соціальна творчість передбачає, що будь-який її прояв (наприклад, винахідництво або художня самодіяльність) сприяє ефективному вирішенню завдань вдосконалення духовно-морального потенціалу та розвинутого суспільства і особистості, яка бере участь в перетворювально-творчій діяльності [10, с. 59–60]. Соціальна творчість – це створення нових форм людської життєдіяльності і тим самим збагачення змісту історичного процесу в цілому [11, с. 90]. Але необхідно розрізняти, яка творча діяльність виступає соціальною, та чи є поліпшення соціального змісту історичного перебігу подій суспільства творчим.

Соціальна творчість, на думку В. Шинкарук, «це розширене відтворення соціально-історичних форм існування, що має своїм результатом підвищення змістовності людської життєдіяльності» [14, с. 22]. Автор зауважує, що соціально-творча складова розподілу за потребами – це розподіл не готового продукту, а форм діяльності, відповідних дійсним потребам людей – їх схильностям і талантам [14, с. 21]. Існуючий розподіл творчої діяльності на трансцендентний, науково-технічний і художній рівні [6] підтримує наукову думку дослідників-першопрохідців соціальної творчості, що два останні є складовою соціальної творчості (рис. 1). Проте, зважаючи на особливості розвитку інформаційного суспільства, доцільно розширити зазначені рівні та додати не менш важливий – громадський (політична, організаторська, педагогічна, релігійна, спортивна творчість та ін.).

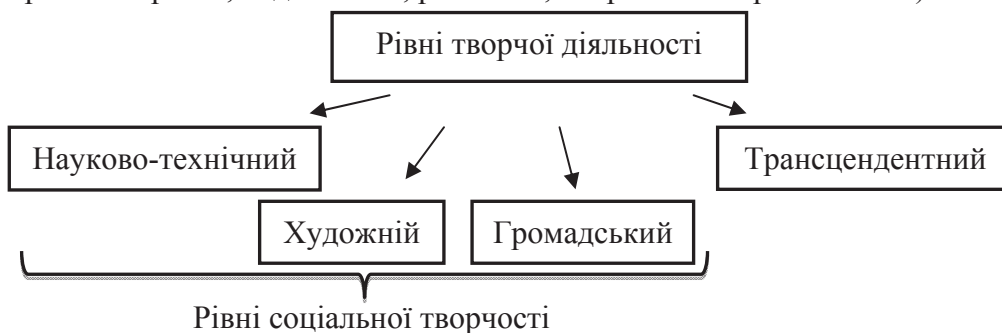

Рис. 1. Рівні творчої діяльності

Якщо розглядати вже згадані вище види творчості, такі як технічна, художня та ін., то кожний з них можна віднести до соціальної творчості, оскільки процес їх реалізації безпосередньо пов'язаний з участю людини (або групи людей). Проте створення чогось нового, креативного,

безпосередньо корисного і необхідного суспільству не одразу стає матеріальним артефактом соціальної творчості. Досить часто винаходи та об'єкти творчості знаходяться в межах своєї предметно-обмеженої області і не доходять до людини – не мають цілеспрямованої мети використання. Наприклад, паровий двигун як результат творчої діяльності відноситься до технічної творчості. А ось створення потягу, пароплаву – не тільки технічна, а й соціальна за своїм характером творчість, оскільки має безпосереднім результатом перебудову способу життя людей [11, с. 89–91]. Отже, соціальна сутність творчості є безперечною і потребує розгляду з позицій соціалізації та соціального виховання суб'єктів соціуму. Однак, соціально-педагогічний аспект на цьому етапі не розглянуто, оскільки соціальна педагогіка активно розвивалася лише після 1991 р.

Другий етап досліджень соціальної творчості позначився розвитком соціальної педагогіки і вивчався в контексті цього наукового знання. Наприклад, Р. Вайнола пов'язує дослідження поняття з життєтворчістю: «як духовно-практичну діяльність особистості, що спрямована на проектування, планування, програмування та творче здійснення нею свого індивідуального життя, особистість в цьому процесі виступає як розвинена індивідуальність, суб'єкт свого індивідуального життя, а об'єктом творчих дій особистості є її власне життя» [4, с. 57]. Втім, вважаємо, що не тільки спрямованість на вдосконалення власного життя є сутністю соціальної творчості, але й передбачає прояв креативного підходу до вирішення складних соціальних завдань.

Соціальна творчість проявляється не тільки завдяки цілеспрямованості людей до створення суспільно корисних відкриттів і прагнення вдосконалення себе як особистості, а й дефіциту наявних засобів самореалізації. Відсутність певних засобів, які б покращили рівень життєдіяльності та відтворення, мотивують суспільство до творчості, креативності, нестандартного підходу до вирішення проблеми.

Розвиток соціальної творчості сприяє реалізації соціальних змін у суспільстві. Проте, не всі соціальні зміни можна віднести до прояву соціальної творчості. Якщо науково-технічні винаходи та розробки у більшості випадків відповідають критеріям результатів соціальної творчості (хоча з історії відомо, що більшість відкриттів сучасного людства було розроблено для військової сфери, і тут виникає питання щодо покращення життя населення, а отже і суперечність першомети відкриття та мети соціальної творчості), то результати художньої творчості потребують розгляду та аналізу, перш ніж відносити їх до соціальної творчості. Художня творчість може стати соціальною, якщо в ній зображено загострення соціально-політичних проблем або новий революційний підхід до існуючого стану речей, і це впливає на свідомість суспільства та викликає його активну реакцію. Наприклад, майстерне виконання Віденського вальсу, що приносить візуальне задоволення, є мистецтвом, а запальна промова харизматичного лідера

політичної сили, яка спонукає людей разом покращувати життя населення, є соціальною творчістю [12, с. 89].

Таким чином, наслідки та результат соціально-творчої діяльності покладаються на її суб'єкт, отже, залежать від результату соціального виховання, яке активно досліджувалося в сучасній соціальній педагогіці (О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, А. Мудрик, А. Рижанова та ін. Поділяємо позицію А. Рижанової, яка визначає соціальне виховання як «процес цілеспрямованого створення умов для розвитку соціальних суб'єктів в усіх сферах соціуму» [9, с. 14]. Розгляд соціальної творчості в соціально-педагогічному аспекті передбачає співвіднесення її з результатом соціального виховання.

Сучасні дослідники соціальної творчості (І. Гайдукова, Н. Максимовська) погоджуються з тим, що поняття «соціальна творчість» можна аналізувати у двох значеннях. По-перше, у широкому сенсі, під соціальною творчістю розуміють «будь-яку практичну або теоретичну діяльність людини, в якій виникають нові (хоча б для суб'єкта діяльності) результати (знання, рішення, способи дії, матеріальні речі)» [7, с. 436]. Таку творчу діяльність слід розглядати у зв'язку з життєдіяльністю людини, з його соціальною роллю та життєвою позицією, як творця, що «перетворює природний і соціальний світ відповідно до його цілей і потреб на основі об'єктивних законів дійсності в контексті суспільно-історичної практики» [6, с. 171]. По-друге, у вузькому значенні, під соціальною творчістю розуміється «людська діяльність, що породжує щось якісно нове, те, чого ніколи раніше не існувало й має суспільно-історичну цінність» [7, с. 436]. Обидва підходи розуміння поняття соціальної творчості розкривають його соціально-педагогічний зміст, отже аналіз вище приведених джерел дає змогу уточнити поняття. На нашу думку, соціальна творчість – інноваційна діяльність суб'єкта соціального середовища, результати якої спрямовані на зростання рівня соціального розвитку та вдосконалення функціонування суспільства.

Соціальна творчість в житті людини займає ключове місце, тому що кожна людина відчуває необхідність постійно пристосовуватися до мінливих умов життя, переосмислювати бачення ситуації і знаходити її нові інтерпретації, щоб залишатися і життєздатним в сучасних умовах [13, с. 218]. Невід'ємною особливістю соціальної творчості в сучасному суспільстві є наявність певного лідера – відповідального менеджера, який би сприяв розвитку творчості, креативності, нестандартним вирішенням завдань, які стоять перед суспільством та державою.

І головною проблемою в даному випадку постає саме наявність такого соціально відповідального лідера. Сьогодні відбувається рутинізація практики соціальної творчості – не сформованість ціннісних орієнтацій у молоді, застосування застарілих методів для розвитку творчого мислення, не контрольованість сучасного інформаційного простору, відсутність мотивації та патріотичної і громадянської

відповідальності. Спостерігається певна зупинка, чи навіть деградація сучасної молоді, оскільки головною метою сьогодні для майбутнього покоління є влаштування на престижну роботу, отримання високооплачуваної посади та задоволення вітальних потреб (їжа, житло, розваги, відпочинок та ін.). Це ставить питання наявності справжньої інтелігенції в нашому суспільстві з її традиційними характеристиками та функціями. У цьому зв'язку, І. Фадєєва наводить обґрунтовану думку філософа та соціолога О. Зінов'єва, який зазначає, що інтелігенція перетворилася на «образованщину» – такий клас людей, який досягнув певного освітнього рівня для того, щоб користуватися попитом на ринку праці, і через свою професійну необхідність здатний на цинізм, пристосовництво, гнучкість та мімікрію [12, с. 88–89].

Студентська молодь є авангардом розвитку професійно-громадянської сфери соціуму. Студент – це не просто суб'єкт освітнього процесу вищого навчального закладу, який наполегливо вчиться та оволодіває знаннями, це активний учасник такої спільноти, як студентство. В. Лісовський визначає студентство як «соціальну групу в соціальній структурі суспільства, яка за суспільним становищем належить до інтелігенції, є її резервом, призначена для занять висококваліфікованою працею в різних галузях науки, техніки, культури» тощо [8]. Якщо раніше до інтелігенції відносили письменників, вчених, митців, політиків та ін. діячів просвіти, то на сьогоднішній день студентська молодь стрімко увійшла до так званої «творчої еліти» [12, с. 89]. Студентська молодь є найактивнішим прошарком сучасного суспільства – своєрідним двигуном прогресу та джерелом креативності. Вона, як найбільш динамічна та продуктивна соціальна група володіє максимальним потенціалом – набором знань, вмінь, навичок, цілей, мотивації для успішної соціалізації власних здібностей, тобто реалізації творчого потенціалу [5, с. 26]. Проте, процес соціалізації та розвитку творчих здібностей студентської молоді потребує спрямування, підтримки, заохочення, але ні в якому випадку тотального контролю, оскільки тоді соціальна творчість перетвориться на рутинне виконання обов'язків за шаблоном та правилами.

Існуючі суперечності визначення поняття соціальної творчості висувають перед сучасними дослідниками нові завдання. Аналіз проблеми дав змогу уточнити визначення поняття соціальної творчості студентської молоді. Отже, соціальна творчість студентської молоді – це результат соціального виховання, інноваційна діяльність соціального суб'єкта у закладі вищої освіти та поза його межами, результати якої спрямовані на зростання рівня соціальної відповідальності та вдосконалення функціонування суспільства.

Розгляд та узагальнення наукової думки щодо теми даної статті дозволив визначити сутність та особливості поняття соціальної творчості студентської молоді. Враховуючи соціально-педагогічний аспект *дослідження поняття соціальної творчості*, перед сучасним

суспільством постає одне спільне завдання – виховання соціально активної та відповідальної молоді, яка піднесе соціокультурний рівень соціуму до авангарду розвитку. Студентська молодь є головним двигуном прогресу та реалізації соціальної творчості, як найбільш динамічна та прогресивна соціальна група. Тому розкриття творчого потенціалу та його спрямування на позитивну соціалізацію студентської молоді є провідним завданням соціальної педагогіки та соціальної роботи. Спираючись на історичний вектор досліджень проблеми та багатогранність поняття соціальної творчості було досягнуто головну мету – уточнення поняття соціальної творчості студентської молоді на основі вже наявних трактувань з урахуванням сучасних соціокультурних умов: *результат соціального виховання*, інноваційна діяльність соціального суб'єкта у закладі вищої освіти та поза його межами, результати якої спрямовані на зростання рівня соціальної відповідальності та вдосконалення функціонування суспільства. Відсутність ґрунтовних теоретичної і методологічної баз, механізмів і програм сприяння розвитку соціальної творчості студентської молоді є наступними пріоритетними напрямками подальших досліджень.

Список використаної літератури

- 1. Андреев В. И.** Педагогика: учебный курс для творческого саморазвития / В. И. Андреев. – 2-е изд. – Казань : Центр инновационных технологий. – 2000. – 608 с.
- 2. Анисимов Н. М.** Современные представления об изобретательской и инновационной деятельности / Н. М. Анисимов // Школьные технологии. – 1998. – №5. – С. 49–75.
- 3. Бердяев Н. А.** Смысл творчества (опыт оправдания человека) / Н. А. Бердяев. – М. : Изд-во Г. А. Лемана и С. И. Сахарова. – 1916.
- 4. Вайнола Р. Х.** Технології соціально-педагогічної роботи : курс лекцій / Р. Х. Вайнола. – К. : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2008. – 152 с.
- 5. Волканова В. В.** Словник соціального педагога / В. В. Волканова // Виховна робота в школі. – 2009. – №5. – С. 14–27.
- 6. Гайдукова И. Б.** Виды социального творчества / И. Б. Гайдукова // Учёные записки. – 2011. – №6. – С. 170–174.
- 7. Максимовська Н. О.** Розвиток соціальної творчості студентської молоді у сфері дозвілля: анімаційний підхід / Н. О. Максимовська // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2013. – Вип.17(1). – С. 436–447.
- 8. Лісовский В. Т., Дмитриев А. В.** Особистість студента / В. Т. Лісовский, А. В. Дмитриев. – Л., 1974. – С. 24.
- 9. Рижанова А. О.** Розвиток соціальної педагогіки в соціокультурному контексті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.05 «Соц. Педагогіка» / Рижанова Алла Олександрівна ; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2005. – 44 с.
- 10. Социальное творчество – основа единства культуры и производства.** Сб. науч. тр.. Вып. 67. – М., МГИК, 1986. – 112 с.
- 11. Советский человек и социальное творчество :** Межвуз. Сб. науч. тр. / Свердлов. Юрид. Ин-т им. Р. А. Руденко. – Свердловск : СЮИ, 1987. –

131 с. **12. Фадєєва І. О.** Особливості реалізації соціальної творчості в сучасних практиках протесту / І. О. Фадєєва // Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах «Грані». – Д. : Вид-во «Грані», – 2010, № 12 (92), 164 с. – С. 87–91. **13. Царєва Н. П.** Социальное творчество как современная форма реализации идей коммунарской педагогики. Российский гуманитарный журнал / Н. П. Царєва // 2014. – Том 3. – №3. – С. 214–220. **14. Шинкарук В. И.** Жизнь как творчество (социально-психологический анализ) / В. И. Шинкарук, Л. В. Сохань, Н. А. Шульга. – К. : Наукова думка, 1985. – 302 с.

Дудко Н. В. Визначення поняття «соціальна творчість студентської молоді»: соціально-педагогічний аспект

У статті розглянуто проблему визначення поняття соціальної творчості студентської молоді. Проаналізовано загальні особливості визначення соціальної творчості науковцями-першопрохідцями з даного питання та сучасними дослідниками. Визначено соціально-педагогічний вектор розвитку дослідження поняття соціальної творчості. Встановлено загальні проблеми розвитку соціальної творчості студентської молоді, такі як: не сформованість ціннісних орієнтацій, не контрольованість сучасного інформаційного простору, відсутність мотивації та соціальної відповідальності. Обґрунтовано провідну роль студентської молоді, як найбільш динамічної і творчої верстви сучасного суспільства. Уточнено та сформовано поняття соціальної творчості студентської молоді, яке позначається як результат соціального виховання, інноваційна діяльність соціального суб'єкта у закладі вищої освіти та поза його межами, результати якої спрямовані на зростання рівня соціальної відповідальності та вдосконалення функціонування суспільства.

Ключові слова: творчість, соціальна творчість, студентська молодь.

Дудко Н. В. Определение понятия «социальное творчество студенческой молодежи»: социально-педагогический аспект

В статье рассмотрена проблема определения понятия социального творчества студенческой молодежи. Проанализированы общие особенности определения социального творчества учеными-первопроходцами по данному вопросу и современными исследователями. Определён социально-педагогический вектор развития исследования понятия социального творчества. Установлены общие проблемы развития социального творчества студенческой молодежи, такие как: несформированность ценностных ориентаций, не контролируемость современного информационного пространства, отсутствие мотивации и социальной ответственности. Обосновано ведущую роль студенческой молодежи, как наиболее динамичного и творческого слоя современного общества. Уточнено и сформировано понятие социального творчества студенческой молодежи, которое понимается как результат социального воспитания, инновационная

деятельность социального субъекта в высшем учебном заведении и за его пределами, результаты которой направлены на рост уровня социальной ответственности и совершенствования функционирования общества.

Ключевые слова: творчество, социальное творчество, студенческая молодёжь.

Dudko N. Definition of "Social Creativity of Student Youth": the Socio-Pedagogical Aspect

The article deals with the problem of defining the term of social creativity of student youth. The general features of the definition of social creativity by path-breaking scientists and modern researchers are analyzed. The socio-pedagogical development vector of the study the term of social creativity is defined. The levels of creative activity are revealed and refined: transcendental, scientific-technical, artistic and social, the last three of which refer to social creativity. The general problems of development of social creativity of student's youth are established, such as: underdevelopment of value system, unmonitoring of the modern information space, application of outdated methods for the development of creative reasoning, lack of motivation and social responsibility. The leading role of student youth, as the most dynamic and creative social class of modern society is justified. An analysis of scientific thought has shown that scientists agree that students youth belong to the intelligentsia in the public sector. The term of social creativity of student's youth is clarified and formed, which is understood as the result of social education, the innovative activity of the social subject in the institution of higher education and beyond, the results of which are aimed at increasing the level of social accountability and improving the social functioning. It was found that the null of basic theoretical and methodological frameworks for the definition of social creativity, mechanisms and programs to promote social creativity students are the following priority trends for further research.

Key words: creativity, social creativity, student youth.

Стаття надійшла до редакції 11.02.2018 р.

Прийнято до друку 01.03.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Рижанова А. О.

УДК 37.064.1

Л. В. Канішевська

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ БАТЬКІВ**

Актуальність дослідження обраної теми обумовлена значними змінами у різних формах життєдіяльності людини, які істотним чином